

„NEGALIU ATSIGĖRĖTI JŪROS AMŽINU GROŽIU...“

Dr. Inga Liepaitė

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius,
Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus

Šiuo straipsniu nusikelsime į paskutinę Antano Vienuolio-Žukausko gyvenimo vasarą, praleistą Palangoje. Mėginsime atsekti rašytojo išvykimo į pajūrį ir grįžimo į Anykščius datas, atskleisti, su kuo bendrauta, kokiomis nuotakomis gyventa.

Imtis šio tyrimo paakino sutelkti palankūs nepublikuoti ir publikuoti šaltiniai, tarp kurių iškalbingiausi yra vieni paskutiniųjų A. Vienuolio-Žukausko autografa – dedikaciniai įrašai jo dovanojamose knygose, ir 2017-aisiais minimos rašytojo 135-osios gimimo ir 60-osios mirties metinės.

A. Vienuolis-Žukauskas mėgdavo vasaroti Palangoje, pasilepinti jūros bangose, lankyti pažįstamus ir vaikščioti po apylinkės miškelius. Taip atitrūkdavo ir pailsėdavo nuo Antano Baranausko klėtelėje (toliau – Klėtelė) priimamų ekskursantų šurmulio. Apsistodavo Literatūros fondo viloje S. Daukanto gatvėje. Paminėtina ir tai, kad 1956 m. jis sukūrė legendą apie Naglio kalną, piliakalnį Palangos šiaurėje, – „Naglio kalno lobiai“¹. Paskutinę savo gyvenimo vasarą A. Vienuolis-Žukauskas pirmą kartą vyko poilsiauti kartu su žmona Leokadija. Simboliška, kad, sugrįžus iš Lietuvos pajūrio į gimtuosius Anykščius, netrukus teko apleisti šį pasaulį. Rašytojo širdis nustojo plakusi 1957 m. rugpjūčio 17 dieną.

Reikia pažymėti, kad užsibrėžtas tikslas rekonstruoti paskutines saulėtas A. Vienuolio-Žukausko gyvenimo dienas nebuvo iš lengvųjų. Taigi, ką ir kiek šiandien žinome apie šį rašytojo vasarą?

Pirmiausia pamėginsime nustatyti A. Vienuolio-Žukausko išvykimo iš Aukštaitijos į Žemaitiją datą. Yra žinoma, kad, prieš vykdamas į Palangą, rašytojas su žmona pirmiausia užsuko pavišėti pas sūnų Stasį į Platelius. Pastarajam dar 1957 m. birželį rašytame laiške tėvas užsiminė: *Į Platelius tegalėsiu nuvykti apie 8–10 liepos ir dar bent porą savaičių pavišėti Palangoje*². Tačiau, kaip liudija šaltiniai, tomis dienomis A. Vienuolis-Žukauskas dar tebebuvo savo gimtuosiuose Anykščiuose. Antai išlikęs jo iš Anykščių rašytas laiškas Lietuvos kalbininkui Stasiui Dabušiui yra datuojamas liepos 10-ąją³. Peržiūrėję šeštoje Klėtelės svečių knygoje ekskursantų liepos mėnesį paliktus įrašus, randame vieną, liudijantį, kad ir liepos 11 d. rašytojas dar

Antanas Vienuolis-Žukauskas (1882–1957) – iš Anykščių kilęs rašytojas prozininkas, dramaturgas, vaistininkas, muziejininkas. Šiandien šio anykštėno vardas bene labiausiai asocijuojasi su jo senelio Jono Baranausko (1828–1904) brolio, Lietuvos poeto ir Seinų vyskupo Antano Baranausko (1835–1902) klėtele Anykščiuose (toliau – Klėtelė). Namelį dar 1826 m. pastatė poeto ir vyskupo tėvas Jonas Baranauskas (1802–1868) buvusiame Anykščių priemiestyje Jurzdike. Klėtelė statyta tiktai kirviu, be pjūklo, be vinių, 1839 m. perkelta į dabartinę vietą. A. Vienuolis-Žukauskas 1921 m. tėvų testamentu Baranauskų sklypą gavo kaip palikimą ir Klėtelę išsaugojo.

Artėjant 1927 m. lapkričiui, A. Baranausko mirties 25-osioms metinėms, A. Vienuolis-Žukauskas sutvarkė Klėtelę, atrinko eksponatus, parengė pirmąją ekspoziciją ir, atversdamas pirmosios Klėtelės svečių knygos puslapį, juodu rašalu įrašė: „Baranausko Namelį“ // *lankusių garbės svečių knyga*. // 1927 m. VI. // *Anykščiai**. Tai yra vienintelis šaltinis, žymintis tikslų pirmojo memorialinio muziejaus Lietuvoje – Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus įkūrimo datą ir vietą bei memorialinių muziejų Lietuvoje raidos ištakas. Nuo 1927 m. gegužės 1-osios beveik dvi dešimtys metų A. Baranausko klėtelė funkcionavo kaip muziejus be jokių tuometės valdžios įsakymų ir nurodymų, vien tik plataus akiračio A. Vienuolio-Žukausko iniciatyva ir rūpesčiu. Tik nuo 1945 m. birželio 1 d., kai rašytojas Lietuvos SSR švietimo liaudies komisaro Juozo Žiugždos įsakymu paskirtas *Anykščių Baranausko vardo muziejaus direktorium-vyresniuoju mokslo darbuotoju***, Klėtelė oficialiai pripažinta valstybiniu muziejumi.

priiminėjo ekskursijas Klėtelėje: *Anykščiai! Tai pati brangiausia ir mylimiausia // mūsų, lietuvių, vietelė. Aplankę ją, mes norime palinkėti // ilgiausių metų mūsų mylimam rašytojui A. Vienuoliui // Vilniaus I vidurinės mokyklos // ekskursija ir svečiai iš Punksko*. // 1957. VII. 11. // *15 žmonių* // [15 parašų]⁴. Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus (toliau – Anykščių muziejus; išnašose – VŽM) saugoma ir ši įrašą palikusių asmenis menanti nuotrauka, kurioje kartu su ekskursantais – ir A. Vienuolis-Žukauskas⁵. Tikėtina, kad ši priimta ekskursija rašytojui galėjo būti viena iš paskutiniųjų, prieš išvykstant vasaroti.

Tai leidžia patvirtinti ir A. Vienuolio-Žukausko Zifrinai Urbonaitei-Martinkienei dovanojamame albume „Dainų šventė“ (1957)⁶ palikto gana paslaptingo dedikacinio įrašo data: *Vienai geriausių Platelių // liaudies ansamblio šokėjai ir // dainininkei Zifrinai Urbonaitei // Dėkingas žiūrovas A. Vienuolis // Vilnius, 1957. VII. 13. 14⁷*. Priminsime, kad 1954 m. rašytojas sukūrė legendą „Platelių ežero paslaptis“⁸. Manoma, jog sukurti pagrindinę legendos heroję – įnoringąją grafaite Zifriną – jį įkvėpė būtent jaunoji plateliškė Zifrina, iki šiol tebegyvenanti Plateliuose ir šįmet pasitinkanti savo 80-ąjį jubiliejų. Su rašytoju A. Vienuoliu-Žukausku, atvykdamas pasisvečiuoti pas sūnų, ji susipažino būdama šešiolikos.

Grįžtant prie dedikacinio įrašo, pirmiausia į akis krinta vietos įvardijimas – *Vilnius*. Jį paaiškintume taip. Respublikinė dainų šventė vyko 1955 m. liepos 17–23 d. Vilniuje ir minėtasis albumas parengtas būtent ta proga. Kadangi knyga buvo ką tik pasirodžiusi (spaudai pasirašyta 1957 m. balandžio pradžioje), manytume, A. Vienuolis-Žukauskas ją sąmoningai vežėsis į Platelius, norėdamas padovanoti jaunajai bičiulei Zifrinai. Tokį vietos – *Vilnius*, o ne *Plateliai* – įrašymą galėjo lemti aplinkybė, kad dainų šventė, kaip minėta, vyko Vilniuje, o, jiedviem susitikus Plateliuose ir vartant knygą, matyt, dalytasi prisiminimais apie prieš dvejus metus sostinėje įvykusį renginį. Galime iškelti tik retorinį klausimą, kodėl įrašas datuojamas dviguba data – VII. 13. 14? Šiaip ar taip, remdamiesi juo, galime būti tikri, kad

A. Vienuolis-Žukauskas liepos 13-ąją jau buvo Plateliuose. Atsižvelgdami į išdėstytas aplinkybes, darytume prielaidą, kad Žukauskai iš Anykščių išvyko vasaroti liepos 12 dieną.

Pažymėtina, kad rašytojo, jo amžininkų atsiminimų ir kitų šaltinių liudijimu, pasirinktas paskutinio vasaravimo datas galėjo nulemti vienas tos vasaros įvykių, siejamas su Antano Baranausko biusto sukūrimu ir pastatymu Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje. Šios idėjos sumanytojas, regis, buvo kanauninkas Petras Rauda. Mintis Anykščių bažnyčioje pastatyti biustą A. Baranausko garbei jam kilusi dar 1955 m. pradžioje. Tąkart šiuo klausimu jis pasikeitęs nuomonėmis su Anykščių bažnyčios klebonu ir Anykščių dekanato dekanu. Kiek vėliau, tų pačių metų vasarą, kai į Anykščius pas A. Vienuolį-Žukauską buvo atvykę paviešėti iš Sibiro neseniai sugrįžę tarpukario Lietuvos veikėjai teisininkas, knygos kultūros ugdytojas ir populiarintojas Zigmas Toliušis ir teisininkas, diplomatas, Vasario 16-osios akto signataras Petras Klimas, P. Rauda tuo klausimu kalbėjęs ir su jais. Šie sumanymui pritarę. O materialiai paremti sutikęs A. Vienuolis-Žukauskas

Buvusi Literatūros fondo vila S. Daukanto gatvėje Palangoje, kur vasaromis apsistodavo A. Vienuolis-Žukauskas, 2017 m. birželis. *Bronislavos Spevakovienės nuotr. iš autorės asmeninio archyvo*

A. Vienuolis-Žukauskas su Istorijos ir etnografijos muziejaus ekspedicijos dalyviais Plateliuose. Iš kairės: Marija Rinkevičiūtė, Vincas Žilėnas, Mikalina Glemžaitė, ekspedicijos vadovas A. Vienuolis-Žukauskas ir Stasė Bernotienė-Stulgytė, 1957 m. liepos 17 d. Juozo Petručio nuotr. VŽM 3896 F 926

A. Vienuolis-Žukauskas (centre) su Vilniaus pirmosios vidurinės mokyklos abiturientais ir mokytojais savo sodyboje Anykščiuose. Prie rašytojo stovi svečiai iš Punsko – mokytojai Aldona Pečiulytė ir Juozas Vaina. 1957 m. liepos 11 d. VŽM 4137 F 949

(skirtingų šaltinių duomenimis, iš viso šiam reikalui jis paaukojęs daugiau nei 10 000 rublių).

Sumanymas buvo įgyvendinamas 1955–1957 m. laikotarpiu. Paminklo autorius – skulptorius Henrikas Rudzinskas. Biusto pašventinimo ir atidengimo ceremonija buvo numatyta būtent 1957 m. vasarą – liepos 28 d. per Šv. Onos atlaidus, kuriuose dalyvautų gausus dvasininkų luomo būrys. Tačiau šis reikalas neliko nepastebėtas sovietų saugumo ir buvo pavadintas *grupės senosios inteligentijos ir kai kurių katalikų bažnyčios autoritetų antitarybiniu išpuoliu*⁹. Dėl šių priežasčių dar birželio pabaigoje buvo suimtas ir tardomas P. Rauda, vėliau kalbėtasi su skulptoriumi H. Rudzinsku bei Anykščių bažnyčios klebonu. Pasklidus neigiamiems atgarsiams iš Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininko Justo Paleckio, A. Baranausko biusto pašventinimo apeigose nusprendė nedalyvauti nei pats A. Vienuolis-Žukauskas, nei kiti idėjos sumanytojai. Rašytojas galimai nenorėjo dalyvauti išskilmėse, numanydamas, kad dvasininkai gali ateiti padėkoti fundatoriui ir jam,

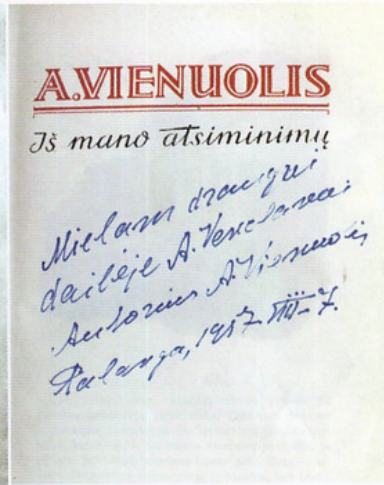
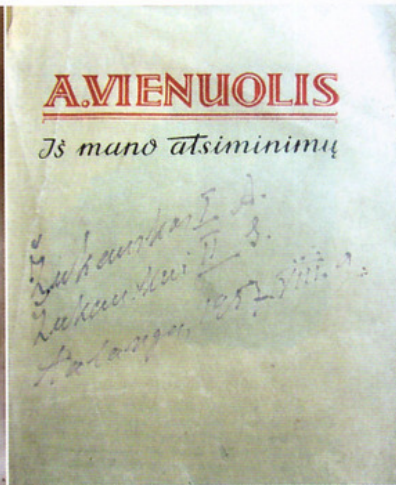
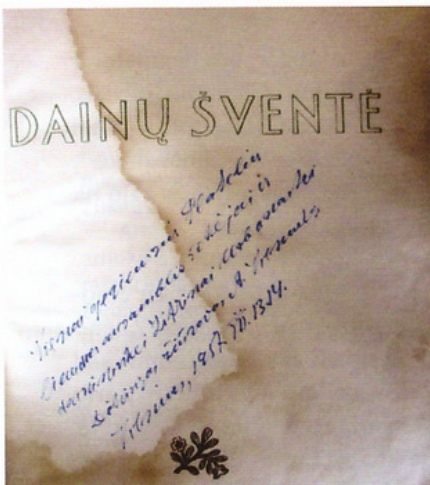
Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos deputatui ir rašytojui, pridaryti problemų. Z. Toliušio žodžiais, A. Vienuolis-Žukauskas ne kartą primygtinai prašęs niekam neviešinti jo materialinės aukos¹⁰. Taigi būtent dėl šių priežasčių rašytojas kaip tik tuo metu pasirinkęs kelialapį į Palangą.

Iš Lietuvos kultūros istoriko, Istorijos ir etnografijos muziejaus direktoriaus Vinco Žilėno 1957 m. ekspedicijos dienoraščio sužinome, kad liepos 17 dieną ekspedicijos dalyviai, tarp kurių buvo Mikalina Glemžaitė, Marija Rinkevičiūtė, Stasė Bernotienė-Stulgytė ir kt., atklydo į Platelius, kur praleido visą dieną, lankydami istorines vietas. Mūsų nuostabai, šios ekspedicijos vadovu tapo jų netikėtai Plateliuose sutiktas rašytojas A. Vienuolis-Žukauskas. Kaip dienoraštyje pažymi V. Žilėnas, *visa kelionė buvo labai smagi ir miela, keliavom buriniu laivu. A. Vienuolis mums parodė 1863 metų sukilėlio Dirvensko kapelius ir jo buvusią sodybą nepaprastai žavėtinam pusiasalyje. <...> Buvom ir Platelių ežero Pilies saloje, kur kitados yra buvusi pilis. <...> Grįžęs iš kelionės su A. Vienuoliu lankiausi pas įvairius ūkininkus ieškodamas medžiagos ir eksponatų*¹¹. Šios ekspedicijos akimirkas liudijančių nuotraukų randame Anykščių muziejaus rinkiniuose¹².

Kiek laiko A. Vienuolis-Žukauskas išbuvo Plateliuose? Kaip mena Stasys Žukauskas, tėtušiukas su mamute pas jį *pabuvo neilgai, nes aš ruošiausi vykti į regatą aplink Kuršių marias. „Mums be tavęs bus nuobodu, todėl mes pabūsime dar Palangoje, o kai tu grįši iš regatos, mes vėl abu atvažiuosime“*, – *ramino mane Tėtušiukas*¹³.

Su rašytoju paskutiniaisiais jo gyvenimo metais artimai bendravusi ir 1957-ųjų vasarą Palangoje su Žukauskais laiką leidusi ilgametė Vilniaus A. Vienuolio vidurinės mokyklos mokytoja lituanistė Bronė Katinienė pažymi, kad porą į Palangą atvykusi liepos 23 d.¹⁴ Tradiciškai jie apsistoję Literatūros fondo viloje S. Daukanto gatvėje. Kambarėlis buvęs mažas, antrame aukšte, visi patogumai – apačioje, bendri. Kaimynystėje buvo apsistojęs rašytojas Vincas Mykolaitis-Putinas.

A. Vienuolio-Žukausko sūnaus žodžiais, vykdamas į varžybas Klaipėdoje, jis aplankė tėvą ir jo žmoną Palangoje. Šis liudijimas atskleidžia, kokiomis aplinkybėmis tėvas jam įteikė savo ką tik pasirodžiusią knygėlę „Iš mano atsiminimų“ (1957), antraštiniame lape išvedžiodamas įrašą: *Žukauskas I A. // Žukauskui II S. // Palanga, 1957. VIII. 9*¹⁵. A. Vienuolis-Žukauskas, prieš išvykdamas vasaroti, su Valskybinės grožinės literatūros leidyklos redaktoriumi Pranu Margevičiumi buvo sutaręs: *Jeigu knyga išeis liepos mėnesį, bent porą egzempliorių atsiųskit man į Palangą – žadu ten pailsėti, o jei rugpjūčio – su visais*

A. Vienuolio-Žukausko 1957 m. dedikaciniai įrašai: liepos 13–14 d. – platiškei Zifrinai Urbonaitei-Martinkienei albume *Dainų šventė* (Z. Urbonaitės-Martinkienės asmeninė biblioteka); rugpjūčio 9 d. – sūnui Stasiui Žukauskui savo knygoje *Iš mano atsiminimų* (VŽM 4134 S 2365); rugpjūčio 7 d. – Antanui Venclovai savo knygoje *Iš mano atsiminimų* (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Antano Venclovos knygų kolekcija, VB123).

privalomaisiais egzemplioriais atvyk pasisvečiuoti pas mane į Anykščius!¹⁶ Kaip pažymi P. Margevičius, knyga – Vienuolio, gyvo mūsų klasiko, paskutinioji knyga – išėjo liepos pabaigoje. Porą jos egzempliorių rašytojas gavo Palangos pašte. Kiek žinoma, jais labai džiaugėsi¹⁷. Taigi vienas iš tų poros egzempliorių pateko į rašytojo sūnaus rankas. Jau nesužinosime, kiek iš viso jų buvo išdalinta.

Su A. Vienuolio-Žukausko dedikaciniais įrašais (vienu atveju – priešantraštiniame lape, kitais atvejais – antraštiniuose lapuose), be jau minėto egzemplioriaus, pavyko surasti dar tris, užrašytus rugpjūčio 7–9 d. rašytojams bičiuliams – Antanui Venclovai ir, kaip minėta, kaimynystėje vasarojusiam V. Mykolaičiui-Putinui bei Lietuvos skulptoriui profesoriui Petruui Aleksandravičiui (būsimam paminklinės A. Vienuolio-Žukausko skulptūros Anykščiuose autoriui; 1982). Visų trijų dedikacinių įrašų struktūra ir formuluotės labai panašios: *Mielam draugui // dailėje A. Venclovai // Autorius A. Vienuolis // Palanga, 1957. VIII-7¹⁸; Brangiam draugui dailėje // prof. P. Aleksandravičiui // su pagarba ir meile // autorius A. Vienuolis // Palanga, 1957. VIII. 8¹⁹; Mielam brangiam // draugui dailėje // V.-M.-Putinui // autorius A. Vienuolis // Palanga, 1957. VIII. 9²⁰.*

Paaiškintinos A. Vienuolio-Žukausko bendravardžiui Venclovai įteikto egzemplioriaus aplinkybės. Remiantis pastarojo dienoraščio rugpjūčio 26 d. įrašu²¹ ir 1961 m. užrašytais atsiminimais²², A. Vienuolis-Žukauskas su žmona kolegą Palangoje aplankęs jau šiam esant įsikūrus nuosavame namelyje P. Aksionaičio g. 17 (dabar – J. Simpsono g.). Tąkart literatūros klasikas ir įteikęs savo ką tik pasirodžiusią atsiminimų knygą, joje įrašydamas jau minėtąjį dedikacinį įrašą. A. Venclova savo atsiminimuose rašė: *Mano žmonos prašomas, į mūsų svečių knygą jusiai įrašė šiuos mums brangius, neužmirštamus žodžius: „Man jau gyvenimo ruduo! Jums, malonūs šeimininkai, dar pavasaris. Bet argi rudeniop viskam*

ateina galas?! Argi rudenį nebesti gražių saulėtų dienų ir žavingų nakčių?! Argi saulė, kai leidžiasi į horizontą, ne gražesnė, o jos poveikiai mūsų širdžiai ar ne malonesni?! Man mano ruduo gražesnis net už praėjusį pavasarį. A. Vienuolis. Palanga, 1957. VIII. 7²³. Šio įrašo leksika, kalbos stilistika ir nuotaikos, kaip matyti, labai artimos A. Vienuolio-Žukausko tų pačių metų kovą parašytai autobiografijai „Rudeniop“²⁴.

Remiantis įvairiais šaltiniais, 1957-ųjų vasarą, be jau minėtų rašytojų, Palangoje viešėjo Juozas Baltušis, Kazys Boruta, Aleksys Churginas, Augustinas Gričius, Kostas Korsakas, Telesforas Kulakauskas, J. Paleckis, Ieva Simonaitytė, Mykolas Sluckis ir kt. Su daugeliu iš jų A. Vienuolis-Žukauskas buvo susitikęs, daugiau ar mažiau bendravo, kūrė ateities planus. Antai, prasilenkdamas gatvėje su Klaipėdos krašto rašytoja I. Simonaityte, anykštėnas jai tarstelėjęs: „Ak, Ievute, mums reikia pasikalbėti, tik aš turiu šiandien

Viena paskutiniųjų Antano Vienuolio-Žukausko ekskursijų, penkios dienos prieš mirtį. Su moksleiviais iš Kauno savo sodyboje, 1957 m. rugpjūčio 12 d. VŽM 5030 F 1066

išvažiuoti, bet vėl sugrįšiu²⁵. Deja, netrukus gyvenimo našta palaužė rašytoją ir judviejų galima pokalbio tema liko nežinoma.

Tikėtina, kad kai kuriems iš pirmiau minėtų asmenų A. Vienuolis-Žukauskas taip pat galėjęs padovanoti po savo naujosios knygelės egzempliorių²⁶. Tą parodys laikas. Viena aišku, kad knyga Palangoje, kaip ir kasdienybėje, buvo rašytojų pokalbių ir bendravimo jungiamoji grandis. Čia buvo įprasta apsiekti ką tik pasirodžiusiomis knygomis. A. Vienuolio-Žukausko asmeninėje bibliotekoje, laikomoje Anykščių muziejuje, saugomos dvi knygos su Lietuvos poeto ir vertėjo A. Churgino dedikaciniais įrašais priešlapiuose, datuojamais 1957 m. rugpjūčio 7 ir 8 dienomis. Pirmoje jų – „Iš renesanso poezijos“ (1957)²⁷ – randame tokį A. Churgino įrašą: *Antanui Vienuoliui, // mūsų prozos meistriui – // Aleksys Churginas. // Palanga, 1957. VIII. 7 d.*, antroje – „Iš antikinės poezijos“ (1957)²⁸ – *Branġiam // draugui A. Vienuoliui – // Al. Churginas // Palanga, 1957. VIII. 8 d.*

Kada Žukauskai iš Palangos parvyko į Anykščius? Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos Michalinos Katinienės liudijimu, *nors buvo suplanavę būti iki rugpjūčio 20 d., grįžo anksčiau. Rugpjūčio 10 d. jau buvo Anykščiuose*²⁹. Visgi labiau būtume linkę tikėti kartu su rašytoju vasarojusia žmona Leokadija, pasak kurios, A. Vienuolis-Žukauskas iš Palangos į Anykščius sugrįžo rugpjūčio 11 d.³⁰ Tą patį ji tvirtino ir rašytojo testamentu vykdytojui Z. Toliušiu³¹, Valstybinės grožinės literatūros leidyklos vyriausiajam redaktoriui Jurgiui Tornau, tiesa, dar patikslindama ir sukonkretindama: *Iš Palangos grįžo sekmadienį, VIII. 11, vakare*³².

O rugpjūčio 12 d. rašytojas, kaip įprasta, jau priminėjo ekskursijas. Paminėtinos Anykščių muziejuje turimos dvi nuotraukos, kurių kitoje pusėje yra tokie užrašai: *Ši nuotrauka pasakoja // daug... Ji mums bus brangi // visą gyvenimą. // Kauno HES'o pionierių sto- // vyklos grupė pionierių pas rašy- // toją svečiuose. // 1957. VIII. 12. // Kaunas. // I b. auklėtojas [parašas]³³; Mums rašytojas daug pasa- // kojo apie poetą Baranauską, // jo klėtelę... // Kaunas, 1957. VIII. 12 // mokyt [parašas]³⁴. Šių nuotraukų išliekamoji vertė ypač didelė – jos fiksuoja rašytoją ekskursantų būryje likus penkioms dienoms iki jo mirties.*

Paminėtina ir tai, kad, grįžęs iš Palangos, rašytojas dar spėjo parašyti kūrinių „Topilė Miškeliūnaičia“³⁵. O štai subrandinto užmojo imtis rašyti istorinio veikalo „Kryžkelės“ tęsinį A. Vienuoliui-Žukauskui, deja, jau nebuvo lemta įgyvendinti...

* „Baranausko Namelį“ // *lankiusių garbės svečių knyga. // 1927 m. V I. // Anykščiai. [rankraštis]. 1927–1931, 1932, 1936–1941, 1945, 1946, 1952. VŽM 6230 D 1886, p. 1.*

** Švietimo Liaudies Komisarų J. Žiugždos įsakymas Nr. 27/5 Švietimo Liaudies Komisarui [mašinėraštis]. Vilnius, 1945 m. liepos mėn. 1 d. 1 lap. VŽM 4275 D 727.

¹ Žr.: Vienuolis, Antanas. Naglio kalno lobiai. 1956. Iš: Vienuolis, A. *Padavimai ir legendos*. [Vilnius]: LTSR valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 25–42.

- ² Antano Vienuolio laiškas Stasiui Žukauskui. Vilnius, [1957, birželis]. Iš: Vienuolis, A. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1988, t. 6, kn. 2, p. 865.
- ³ Antano Vienuolio laiškas Stasiui Dabušui. Anykščiai, 1957. VII. 10. Iš: Vienuolis, A. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1988, t. 6, kn. 2, p. 866.
- ⁴ A. Baranausko vardo // *Memorialinio Muziejaus // SVEČIŲ KNYGA // nuo 1955. II. 9 d.* [rankraštis]. 1955–1958. VŽM 6365 D 1920, p. 365.
- ⁵ Žr. VŽM 4137 F 949.
- ⁶ Šią knygą savo asmeninėje bibliotekoje turėjo ir A. Vienuolis-Žukauskas. Žr. egzempliorių VŽM 1337 S 1338.
- ⁷ Apie šio albumo egzempliorių, antraštiniame lape turintį A. Vienuolio-Žukausko dedikacinį įrašą, autorę informavo ir nuotrauka pasidalijo Anykščių muziejaus kuratoriaus Tautvydas Kontrimavičius. Autorė jam už tai dėkoja.
- ⁸ Žr.: Vienuolis, Antanas. Platelių ežero paslaptis. 1954. Iš: Vienuolis, A. *Padavimai ir legendos*. [Vilnius]: LTSR valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 61–70.
- ⁹ LSSR KGB pažyma LKP CK sekretoriui B. Šarkovui apie biusto A. Baranauskiui atidengimą Anykščių bažnyčioje. Vilnius, 1957 m. rugpjūčio 8 d. Iš: *Lietuvos kultūra sovietinės ideologijos nelaisvėje, 1940–1990: dokumentų rinkinys / sudarė J. R. Bagušauskas, A. Streikus*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2005, p. 242–247.
- ¹⁰ Toliušis, Zigmąs. Baranausko biustas Anykščiuose [mašinėraštis]. Kaunas, 3. IX. 1957. Iš: Toliušis, Z. *Pastangų ir vargų kronika: atsiminimai, apybraižos, studijos*. T. 6: Apie rašytojus. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), F 87–22, lap. 129–137.
- ¹¹ Vinco Žilėno 1957 metų ekspedicijos dienoraštis / parengė Ona Mažeikienė. *Šiaurės Atėnai*, 2010, gegužės 14 (Nr. 18), p. 11.
- ¹² Žr.: VŽM 3896 F 926 ir VŽM 3897 F 927.
- ¹³ Žukauskas, Stasys. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš: *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuoį / [sudarytoja ir įžangos autorė Rasa Bražėnaitė]. Utena: A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus [i. e. UAB „Utenos Indra“], 2002, p. 45.*
- ¹⁴ Katinienė, Bronė. *Atodairių vasara: atsiminimai apie Antaną Vienuolį*. Vilnius: Alma littera, 2002, p. 371.
- ¹⁵ Žr. egzempliorių VŽM 4134 S 2365.
- ¹⁶ Margevičius, Pranas. Prie paskutinės knygos. 1963. Iš: *Atsiminimai apie A. Vienuolį*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963, p. 410.
- ¹⁷ *Ten pat*, p. 410–411.
- ¹⁸ Žr. egzempliorių, saugomą Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, Antano Venclovos knygų kolekcijoje VB123.
- ¹⁹ Žr. egzempliorių VŽM 16021 S 4929.
- ²⁰ Žr. egzempliorių, saugomą Vinco Mykolaičio-Putino memorialiniame bute-muziejuje: Gek-3835, B-279.
- ²¹ Venclova, Antanas. Dienoraščio fragmentai. Iš: Venclova, A. *Prie Nemuno liepsnoja uogos: kūrybos rinktinė*. Vilnius: „Knygnešio“ redakcija, 1996, p. 347.
- ²² Venclova, Antanas. Atsiminimai apie A. Vienuolį. 1961. Iš: *Atsiminimai apie A. Vienuolį*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963, p. 203.
- ²³ *Ten pat*, p. 203–204.
- Autorei nežinoma A. Venclovos minimos jų šeimos svečių knygos dabartinė buvimo vieta. Vilniaus memorialinių muziejų direkcijos direktorės Birutės Vagrienės tvirtinimu, Venclovų namų-muziejaus rinkiniuose šios knygos nėra. Tą pačią žinią autorei pranešė ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos vadovė Rūta Pleškačiauskienė.
- ²⁴ Žr.: Vienuolis, Antanas. Rudeniop: iš mano autobiografijos. 1957. III. 20. Iš: Vienuolis, A. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1988, t. 6, kn. 2, p. 550–556.
- ²⁵ Žukas, Vladas. Pas rašytoją Ievą Simonaitytę. Iš: Žukas, V. *Prisiminimų puslapiai: pažinti kultūros žmonės*. [Vilnius: Logotipas, 2002], kn. 1, p. 98.
- ²⁶ Pavyzdžiui, K. Korsako asmeninėje bibliotekoje, laikomoje Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekoje, yra A. Vienuolio-Žukausko knygos „Iš mano atsiminimų“ egzempliorius (26332/10432), tačiau bibliotekos knygoms esant nesutvarkytoms, nėra sąlygų jo patikrinti *de visu*. Remiantis B. Katinienės liudijimais, rašytojas vieną savo knygelės egzempliorių padovanojęs jai, dar du – dviem gydytojoms, slaugiusioms jo žmoną. Žr.: Katinienė, Bronė. *Atodairių vasara...*, p. 385.
- ²⁷ Žr. egzempliorių VŽM 1530 S 1532.
- ²⁸ Žr. egzempliorių VŽM 1531 S 1533.
- ²⁹ Katinienė, Michalina. [Atsiminimai apie Antaną Vienuolį-Žukauską]. Iš: *Atsiminimai apie Antaną Žukauską-Vienuoį / [sudarytoja ir įžangos autorė Rasa Bražėnaitė]. Utena: A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus [i. e. UAB „Utenos Indra“], 2002, p. 204.*
- ³⁰ Žukauskienė, Leokadija. Prie kapo. 1963. Iš: *Atsiminimai apie A. Vienuolį*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963, p. 401.
- ³¹ Toliušis, Zigmąs. Apie Vienuolį: (medžiaga Vienuolio biografijai) [mašinėraštis]. Kaunas, 18. I. 1958. Iš: Toliušis, Z. *Pastangų ir vargų kronika: atsiminimai, apybraižos, studijos*. T. 6: Apie rašytojus. VUB RS, F 87–22, lap. 127.
- ³² *Jurgio Tornau užrašytas A. Vienuolio žmonos pasakojimas* [rankraštis]. B. m. 1 lap. VUB RS, F 319–663.
- ³³ Žr. VŽM 5030 F 1066.
- ³⁴ Žr. VŽM 5046 F 1078.
- ³⁵ Žr.: Vienuolis, Antanas. Topilė Miškeliūnaičia. 1957. Iš: Vienuolis, A. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1985, t. 2, p. 479–490.